

ANALÝZA GRAMATICKÝCH CHYB V PÍSEMNÝCH PRACÍCH Z HOSPODÁŘSKÉ NĚMČINY

ANALYSIS OF GRAMMATICAL MISTAKES AND ERRORS FOUND IN WRITTEN WORKS IN BUSINESS GERMAN

LENKA KALOUSKOVÁ

Abstract

The aim of this article is to summarize, analyze and describe the most common grammatical mistakes in written works in business German, identify the cause of them and thus help to eliminate them. For this purpose, 300 written exam works on a variety of economic issues were analyzed. The research has shown that most numerous mistakes were of morphological nature, especially incorrect flexion of grammatical articles, pronouns and adjectives. The cause of the mistake is, in addition to carelessness and lack of practice as well as intralingual and interlingual interference, that the student is affected by the rules of their mother language or English.

Keywords: grammatical mistakes and errors, interference-related errors, business German

Abstrakt

Cílem tohoto článku je shrnout, analyzovat a popsat nejčastější gramatické chyby v písemných pracích z hospodářské němčiny, zjistit příčinu chyb a napomoci tak k jejich eliminaci. Za tímto účelem bylo analyzováno 300 písemných zkuškových prací na různá hospodářská témata. Výzkum ukázal, že nejpočetnější jsou chyby morfologické povahy, kterým dominuje flexe členů, zájmen a přídavných jmen. Příčinou vzniku chyb je kromě nepozornosti a nedostatečného procvičení také intralingvální a interlingvální interference, kdy je student ovlivňován pravidly svého mateřského jazyka a angličtiny.

Klíčová slova: gramatické chyby, interferenční chyby, hospodářská němčina

Úvod

Studenti ekonomie si vedle anglického jazyka, který si v dnešní době již plně vydobyl dominantní postavení jako první cizí jazyk, osvojují také další jazyky. Velmi často si volí němčinu, a to zejména s ohledem na hospodářskou důležitost a geografickou blízkost německy mluvících zemí. Jazyková kompetence českých a slovenských studentů, jejichž písemné práce byly předmětem předkládaného výzkumu, dosahuje zpravidla úrovně B2 Společného evropského referenčního rámce.

V písemných projevech, týkajících se výhradně hospodářských témat, se čeští a slovenští studenti ekonomie dopouštějí opakujících se lexikálních a typických gramatických chyb. Za chybu se považuje zpravidla odchylka od platné normy a porušení jazykové korektnosti, která vede k nedorozumění či komunikačním potížím. Učení pak označujeme jako proces, který napomáhá zmenšování počtu a významnosti chyb. Moderní didaktika nevnímá chybu pouze jako nedostatek, ale chápe ji jako transparentní ukazatel vývoje studentovy představy o systému jazyka a jako cenný nástroj při získávání cílové jazykové kompetence. Klade si za cíl popsat chyby v užívání cizího jazyka, zjistit jejich příčinu a vyvinout mechanismy, které pomohou výskyt chyb eliminovat. Chyby mohou být různé povahy. V písemném projevu se vyskytují zejména chyby morfologické a syntaktické, souhrnně označované jako gramatické, a dále chyby lexikální, kontextuální a stylistické. Na rozdíl od chyb fonetických, které jsou charakteristické pro mluvený projev, se v písemném projevu setkáváme s chybami ortografickými.

Zdrojem chyb je často interlingvální interference, tedy negativní přenos struktury či jevu z mateřského (popřípadě prvního cizího jazyka) do cílového jazyka a dále intralingvální interference, neboli přílišná generalizace, kdy student nesprávně aplikuje již naučené pravidlo a dopustí se tím chyby. K chybování může vést ale také nepřehlednost v učebnici nebo nejasná formulace vyučujícího. V takovém případě dochází v mysli studenta k falešné představě (angl. *false concepts*), označované také jako „vyvolaná chyba“ (*induced errors*).

V české terminologii nenalezneme ekvivalenty k termínům popisujícím typy chyb, které Brown (2007, s. 217 – 224) uvádí jako *mistake* a *error*. Anglický výraz *mistake* můžeme opsat jako performanční chybu, která vznikne nedopatřením z důvodu nižší koncentrace, stresu atd. a *error* jako kompetenční chybu, která svědčí o neznalosti, tj. chybějící kompetenci studenta. V německé lingvistické literatuře se chyby vzniklé z nepozornosti i z neznalosti někdy jednotně označují jako *Ignoranz* (*ignorance*).

Slavík (1994, s. 120) navrhuje odlišovat dva druhy chyb: chyby normativní představující nepřijatelnou odchylku od normovaného vzoru či postupu a kreativní chyby projevující se nepřijatelnou totožností (postupu či výsledku) s normovaným vzorem.

Zatímco výzkumu lexikálních chyb byla v nedávné době věnována řada odborných článků, jsou předmětem předkládané studie zejména gramatické chyby. Z prací, které se podrobně zabývají problematikou lexikálních chyb, jmenujme alespoň tyto: Amelung, Antoňová, Kernerová a Klein (2000 – 2001, č. 44, s. 61 – 63, 95 – 97, 133 – 137, 164 – 165, č. 45, s. 24 – 26, 60 – 62). Kernerová (2014, s. 81 – 87), Höppnerová (2006 a 2012, s. 127 – 134) a Kalousková / Musilová (2011, s. 74 – 78). Posledně jmenované se věnovaly zejména vlivu angličtiny na němčinu.

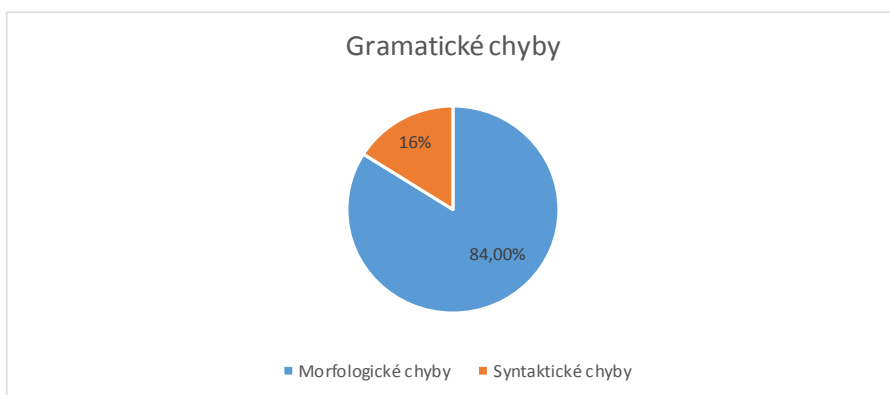
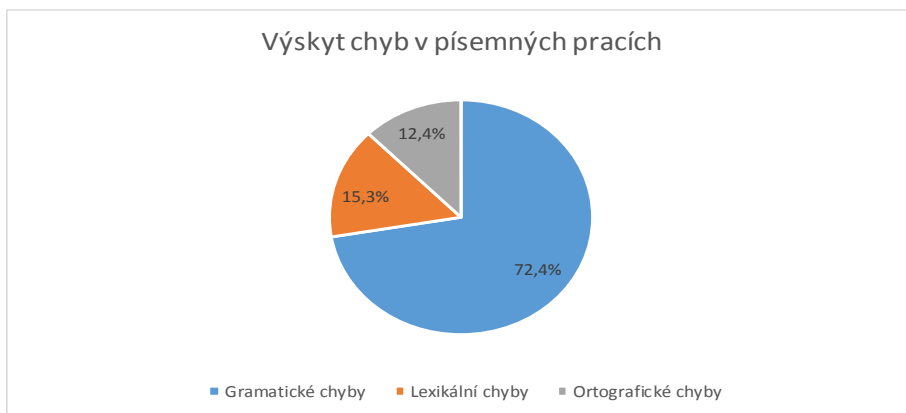
Cílem tohoto článku je shrnout, analyzovat a popsat gramatické chyby, kterých se studenti ekonomie nejčastěji dopouštějí, zjistit příčinu chyb a napomoci tak k jejich eliminaci. Za tímto účelem bylo analyzováno 300 písemných zkouškových prací na různá hospodářská témata. Práce pocházely od studentů dosahujících jazykové úrovně B2, kteří navštěvovali stejný předmět „hospodářská němčina“ u různých pedagogů. Nejprve byly utříděny a statisticky vyhodnoceny veškeré chyby, nejen gramatické, ale i lexikální a ortografické. Interpunkční chyby do statistiky zahrnuty nebyly, protože na interpunkci se během výuky německého jazyka neklade důraz. Interpunkční chyby jsou sice učiteli průběžně opravovány, ale nejsou systematicky vysvětlovány a procvičovány. Kromě toho se nejedná o specifický problém německé gramatiky, neboť interpunkce je v němčině do značné míry shodná s interpunkcí českého či slovenského jazyka. Ve 300 pracích bylo napočítáno 76 interpunkčních chyb, což odpovídá průměrně jedné chybě ve čtyřech pracích.

Největší podíl všech chyb tvoří chyby gramatické. Celkem jich ve zmíněných 300 pracích bylo odhaleno 3024 (72,36%). Na druhém místě následují s velkým odstupem chyby lexikální 639 (15,29%) a konečně jsou to chyby ortografické v celkovém počtu 519 (12,41%). Ve všech kategoriích byla opakující se chyba v rámci jedné práce počítána pouze jednou.

Jak již bylo zmíněno výše, je předmětem tohoto článku analýza nejpočetnějších, tedy gramatických chyb. Za tímto účelem byly chyby podle své povahy rozděleny do dvou základních kategorií, na chyby morfologického a syntaktického původu.

1. Chyby morfologické povahy

Morfologie se zabývá tvořením tvarů slov a jejich významem, studuje vnitřní strukturu slov a vztahy mezi jednotlivými morfémy neboli nejmenšími částmi slov, které jsou nositeli věcného či gramatického významu. Morfologie studuje způsoby skloňování (deklinace) a časování (konjugace). Výzkum ukázal, že s 84% představují chyby morfologické povahy nejpočetnější skupinu gramatických chyb.

1.1 Flexe

Překvapivě nejvíce chyb objevujících se v morfologické rovině se týká nesprávné flexe, konkrétně chybně vytvořené koncovky při deklinaci členů, zájmen a přídavného jména v přívlastku (23%): Chybně: Die Kunden sind *mit die* Farbe des Produktes nicht zufrieden. – Správně: mit der Farbe. Chybně: Die Werbung *über unseres* Produkt. – Správně: über unser Produkt. Chybně: *Die große* Konzerne wollen ihre Kosten senken. – Správně: die großen Konzerne. Chybně: Die Kunden kaufen *viel* Produkte. – Správně: viele Produkte.

S nesprávnou deklinací souvisí i 108 (3,6%) případů, kdy v dativu podstatného jména v množném čísle chybí koncové -n (in den kleinen *Städte* místo in den kleinen Städten) a 17 případů (0,6%), kdy je špatně vytvořen genitiv singuláru (die Höhe *des Kindergeld* místo die Höhe des Kindergeldes).

1.2 Člen

Druhou nejpočetnější chybou ve slovtvorné rovině je volba nesprávného členu podstatného jména. Takových případů bylo objeveno 339, což odpovídá 11,2 procentům veškerých gramatických chyb. Příčinu spatřujeme zpravidla v interlingvální interferenci. Studenti často užívají podstatné jméno v rodě, který odpovídá gramatickému rodu v jejich mateřském jazyce:

die Angebot, der Anzahl, der Einfuhr, die Europa, der Form, der Forschung, die Geld, der Lager, der Marketing, der Mitglied, das Menge, die Nachteil, der Phänomen, die Preis, der Problem, der Produkt, das Regel, die Verbrauch, der Wachstum, die Weg, der Welt, das

Wirtschaft. Ne vždy je ovšem původ chyby jednoznačně vysvětlitelný. Objevují se totiž i výrazy, u nichž i přes shodný gramatický rod v obou jazycích student chybně zvolí jiný člen: *das Abfall, die Einfluss, die Eigentum, die Freihandel, das Gesellschaft, die Gewinn, das Kontakt, die Kauf, die Lebenslauf, das Manager, der Preishöhe, der Schlüsselrolle, der Thema, das Werbung* atd.

Studenti chybují nejen ve špatně zvoleném členu, ale i v jeho vynechání. 7% veškerých gramatických chyb se týká absence gramatického členu tam, kde němčina jeho užití vyžaduje. V tomto případě je student ovlivňován svojí slovanskou mateřštinou, pro kterou je absence členu příznačná: Chybně: *Es ist nicht einzige Möglichkeit.* – Správně: *Es ist nicht die einzige Möglichkeit.* Chybně: *Es ist wichtig für Umwelt.* – Správně: *Es ist wichtig für die Umwelt.* Chybně: *Heutzutage haben Verbraucher starke Position.* – Správně: *Heutzutage haben Verbraucher eine starke Position.*

Ve sledovaných pracích se oproti očekávání vyskytovaly jen ojedinělé případy, kdy student nesprávně zaměnil člen neurčitý za určitý: Chybně: *Die neue und bekannte Form des Handels im Internet sind Online-Auktionen.* – Správně: *Eine neue und bekannte Form des Handels im Internet sind Online-Auktionen.*

1.3 Plurál

Vedle problémů s volbou správného členu či jeho použitím je dalším početným morfologickým problémem nesprávně utvořený plurál podstatných jmen. Celých 9% gramatických chyb se týká tvarů množného čísla. Nejčastěji je zvolena chybná koncovka v nominativu nebo akuzativu (*Haushalten* místo *Haushalte*), občas také chybí kmenová přehláska (*Plane* místo *Pläne*) nebo se naopak vyskytuje tam, kde být nemá (*Zertifikäte* místo *Zertifikate*): *Arbeitslosen, Bedingunge, Bedürfnissen, Gesellschafte, Geschäftsmänner (místo Geschäftsleute), Grunde, Haushalten, Herstellern, Hindernissen, Lagern, Ländern, Leuten, Mitarbeitern, Mitarbeiter, Mitteln, Nachrichte, Nachteilen, Wunschen/Wünschen, Plane, Preisen, Produkten, Rohstoffen, Supermarkete, Zinse*, atd. Studenti také chybně tvoří tvary množného čísla u slov cizího původu. Oproti očekávání se v tomto případě jedná převážně o charakteristický rys intralingvální interference a nikoliv interlingvální, neboť koncové –s typické pro tvorbu plurálu v anglickém jazyce se zde objevuje jen minimálně: *Billboarden, Dokumenten, Frima/Firmas, Instrumenten, Manageren, Positive, Subjekten, Type, Zertifikäte* atd. Chyby v množném čísle se týkají převážně mužského a středního rodu, kdy student nesprávně tenduje k použití koncovky -n tam, kde být nemá. Jen ojediněle je plurál chybně vytvořen u podstatných jmen rodu ženského, která tvoří množné číslo zpravidla pomocí koncovky -e(n). Studenti také v některých případech místo plurálu podstatných jmen rodu ženského používají nesprávně singulár. Místo množného čísla *Anlagen, Ausgaben, Einnahmen, Parteien, Seiten, Steuern, Firmen* je použit tvar singuláru *Anlage, Ausgabe, Einnahme, Partei, Seite, Steuer, Firma*. S tvorbou plurálu mají studenti problémy také u zpodstatněných přídavných jmen jako *Arbeitslose, Kranke* a u slov cizího původu.

1.4 Singulár a plurál u sloves

Další gramatickou chybou, nalezenou ve 4,2% případech, je zaměňování jednotného a množného čísla slovesných tvarů. Až na výjimky je místo množného čísla nesprávně užíváno sloveso v jednotném čísle. V tomto případě se jedná částečně o chybu performanční, která vzniká ze stresu a nedostatečné soustředěnosti při psaní, a částečně o interlingvální interferenci, neboť například v českém jazyce lze pro rozvinutý podmět užít slovesa v singuláru: Chybně: *Auf der anderen Seite sind Staaten, die sich eher sozial verhält.* – Správně: *Auf der anderen Seite sind Staaten, die sich eher sozial verhalten.* Chybně: *Es existiert Weltleitmesse und regionale Messe.* – Správně: *Es existieren Weltleitmesse und regionale Messe.* Chybně: *Zu der Bewerbung gehört auch Vorstellungsgespräche.* – Správně: *Zu der Bewerbung gehören auch Vorstellungsgespräche.*

1.5 Valence

Chybná valence u sloves a u podstatných jmen zaujímá v chybovosti významné místo. Tyto dvě skupiny představují celkem téměř 5% z celkového počtu gramatických chyb, přičemž 3,4% připadá na rekci sloves, 1,9% na předložkové vazby u podstatných jmen.

1.5.1 Rekce sloves

U rekce sloves se setkáváme jednak s chybně zvolenou nebo chybějící předložkou a jednak se špatně zvoleným pádem: **chybná předložka:** *abhängen auf* místo *von*, *ausgeben auf* místo *für*, *beschränken an* místo *auf*, *beteiligen auf* místo *an*, *bestehen von* místo *aus*, *einladen für* místo *zu*, *fragen auf* místo *nach*, *gehören zwischen* místo *zu*, *sich interessieren über/um* místo *für*, *sich kümmern über* místo *um*, *profitieren auf/darüber* místo *von*, *teilnehmen auf/in* místo *an*, *verfügen mit* místo *über*, *wenden auf* místo *an*, *warten an* místo *auf* atd.; **nesprávné užití bez předložky:** *anknüpfen*, *sich äußern*, *bezeichnen*, *diskutieren*, *sich fürchten*, *sich umstellen*, *werben*; **správná předložka, chybný pád:** *spezialieren auf + dativ*, *sprechen über + dativ*, *verlagern in + dativ*, *verzichten auf + dativ*, *wissen über + dativ* a další. Kromě výše jmenovaných případů je třeba zmínit také slovesa *begegnen* a *beantragen*. Obě slovesa se v němčině používají bez předložky. Po slovesu *begegnen* následuje předmět v dativu, ale studenti občas nesprávně použijí akuzativ: *man begegnet viele Probleme* místo *man begegnet vielen Problemen*. Sloveso *beantragen* vyžaduje předmět bez předložkové vazby. Tuto skutečnost studenti často opomíjejí a užívají nesprávně předložku *um*: *die Firma beantragt um einen Kredit* místo *die Firma beantragt einen Kredit*. Jak u slovesa *begegnen*, tak u slovesa *beantragen* vidíme typický příklad intralingvální interferenční chyby. Předponou *be-* se vyznačují v němčině tranzitivní slovesa, která se pojí s akuzativem. Sloveso *begegnen* je však vzácná výjimka. *Beantragen* je sloveso synonymní se slovesem *bitten*, které se pojí s předložkou *um* a jehož vazbu mají studenti dobře osvojenou. Proto předložku nesprávně užívají i u tohoto sémanticky podobného slovesa.

1.5.2 Valence u podstatných jmen

Chybná valence u podstatných jmen se týká zejména následujících případů: *Antwort an* místo *auf*, *Anteil auf* místo *an*, *Ausgaben an* místo *für*, *Meinung auf* místo *zu*, *Teilnahme in* místo *an*, *Vertrauen für* místo *in* atd. Chybuje se také v pádu: *Anspruch auf + dativ*, *Nachfrage nach + akuzativ*, *Angebot + genitiv*. Příčinou většiny valenčních chyb je interlingvální interference, protože studenti používají předložky a pády, které nesprávně přenášejí ze své mateřštiny. Nacházíme ale také případy intralingvální interference, například u *bestehen von*, *kümmern über* nebo *warten auf*, kde je chyba způsobená konkurujícími si německými předložkami *an-auf*, *von-aus*, *über-um*. Vedle valenčních chyb nejsou nezanedbatelné ani chyby v ostatních předložkách před podstatným jménem (1,9% gramatických chyb). I zde se chyba týká jak chybně zvolené předložky, tak pádu a její příčinu spatřujeme v interlingvální i intralingvální interferenci, a to často z angličtiny: *an* místo *auf* *der anderen Seite* (*on the other hand*), *an/auf dem/bei* místo *im* *Internet* (*on the internet*) a *bei* *E-Mail* místo *per* *E-Mail* (*by e-mail*), *in* *meiner Meinung* místo *nach* *meiner Meinung* (*in my opinion*), *in* *der Strecke* *bleiben* místo *auf* *der Strecke* *bleiben*, *in dem* *Tag* místo *am* *Tag*, *auf der* *Börse* místo *an* *der Börse*, *im* *Arbeitsamt* *gehen* místo *ins* *Arbeitsamt* *gehen*, *nach* *Ausland* *liefern* místo *ins* *Ausland* *liefern*, *im* *Finnland* místo *in* *Finnland* atd. Na jazykové úrovni B2 se s chybami ve špatně zvolené předložce nesetkáváme tak často, jak tomu bývá ještě u studentů jazykové úrovně B1.

1.6 Komparace

Přes 2% chyb se týkají stupňování příslovcí a přídavných jmen. Pro vyjádření komparativu studenti místo flexe (*erfolgreicher*, *knapper*) často nesprávně používají neurčité

zájmeno *mehr*: *mehr erfolgreich*, *mehr knapp*, *mehr reich*. V tomto případě se jedná o typický interferenční přenos z anglického jazyka, který tvoří komparativ standardně pomocí zájmena *more*. Mezi morfologické nedostatky patří také chybějící přehláska nad kmenovou samohláskou: *großer* místo *größer*, *junger* místo *jünger* atd. Při tvorbě superlativu se chybuje zejména v chybějící kmenové samohlásce, v koncovce přídavného jména, v nadužívání předložky *am* u adjektiv a v absenci členu určitého: *das große Kapital* místo *das größte Kapital*, *die stärkste Werbung* místo *die stärkste Werbung*. Superlativ adverbii se tvoří pomocí předložky *am*. Studenti se dopouštějí chyby intralingválního charakteru tím, že aplikují pravidlo pro stupňování adverbii i na stupňování adjektiv, čímž vzniká chybný tvar superlativu přídavných jmen: *am besten Produzenten* místo *die besten Produzenten*, *am wichtigsten Instrument* místo *das wichtigste Instrument*, *am bekanntesten Produkt* místo *das bekannteste Produkt*. Dalším nedostatkem je opomenutí členu určitého, který je pro vyjádření superlativu nezbytný: *wichtigste Rolle* místo *die wichtigste Rolle*. Podobně je se superlativem chybně užíván člen neurčitý: *eine stärkste Branche* místo *die stärkste Branche*. Kromě výše uvedených chyb studenti také zaměňují tvary příslovcí *am meisten* a *meistens*, *am höchsten* a *höchstens*, které mají rozdílnou sémantickou funkci. Tvary s předložkou *am* se používají pouze při srovnávání (nejvíce *z*, nejvyšší *z*), zatímco tvary bez předložky bez srovnání (většinou, nanejvýš). Občas se objeví i zcela nesprávný tvar *am meistens*.

1.7 Zvratné zájmeno

Nesprávné použití zvratného zájmena bylo zaznamenáno v 1,8% všech morfologických chyb. Ve dvou pětinach případů student použil chybně sloveso se zvratným zájmemem: *sich aufeinandertreffen*, *sich abhängen*, *sich bestehen*, *sich bemerken*, *sich streben*, *sich teilnehmen*, *sich versuchen*, *sich verzichten* atd. Naopak ve třech pětinach zvratné zájmeno u slovesa chybělo: *anpassen*, *äußern*, *bemühen*, *beteiligen*, *konzentrieren*, *orientieren*, *spezialisieren*, *verhalten*, *vorstellen*, *weigern* a další: Chybně: *Die Menge hängt sich von der Nachfrage ab*. – Správně: *Die Menge hängt von der Nachfrage ab*. Chybně: *Was soll man unter dem Begriff Steuern vorstellen?* – Správně: *Was soll man sich unter dem Begriff Steuern vorstellen?* Příčina chyb částečně souvisí s interlingvální interferencí, což dokládají slovesa v češtině používaná zvratně a v němčině nikoliv (*teilnehmen*, *versuchen*, *verzichten*). U řady dalších sloves není již zjištění důvodu chyby jednoznačné.

1.8 Pasiv

V námi sledovaných esejích byla nalezena v 57 případech chyba v trpném rodě, což odpovídá 1,7 procentům všech gramatických chyb. Většinou se jedná o záměnu stavového a průběhového pasiva, které se v němčině liší užitím pomocného slovesa *sein* (pro stavové pasivum) a *werden* (pro průběhové pasivum). Trpným rodem v němčině a jeho českými ekvivalenty se zabývá Höppnerová (2014, s. 77 – 93). Höppnerová na základě výzkumu upozorňuje na zavádějící a nesprávné tvrzení, že je rozdíl mezi průběhovým a stavovým pasivem v češtině často vyjádřen videm (Zapletal, Jungwirth, Kouřimská, 1980, s. 165). Ve skutečnosti německému průběhovému pasivu odpovídají slovesa dokonavá i nedokonavá, stavovému pasivu dokonavá. Studenti mají s rozlišováním průběhového a stavového pasiva v některých případech potíže: Chybně: *Die ganze Produktion ist vom Staat geplant und reguliert*. – Správně: *Die ganze Produktion wird vom Staat geplant und reguliert*. Chybně: *Mit der Werbung werden auch Nachteile verbunden*. – Správně: *Mit der Werbung sind auch Nachteile verbunden*.

Záměna stavového a průběhového pasiva nepředstavuje jediný odhalený typ chyby v trpném rodě. V některých případech bylo nesprávně vytvořeno přičestí minulé (*misgebraucht werden* místo *misbraucht werden*, *wird gesunken* místo *wird gesenkt*), infinitiv přítomný trpný (*produziert sein* kann místo *produziert werden kann*) nebo je porušena shoda přísudku s podmětem (*nur das produziert werden können* místo *nur das produziert werden kann*).

1.9 Spojovací element

Poslední početnou skupinu s výskytem morfologických chyb přes 1,5% představuje spojovací element (Fugenelement). Chyby nejsou omezeny výhradně na chybné použití spojovacího znaku -s, ale zastoupen je i chybějící spojovník -e(n): *Arbeitsgeber* (Arbeitgeber), *Arbeitslosgeld* (Arbeitslosengeld), *Krankgeld* (Krankengeld), *Produktpolitik* (Produktpolitik), *Sprachkenntnisse* (Sprachkenntnisse), *Stelleausschreibung* (Stellenausschreibung) a další. Nutno podotknout, že němčina nemá pro spojovací element pevná pravidla, což je pro studenty často matoucí: *Arbeitszeit* ale *Arbeitgeber*, *Krankenhaus* ale *Krankschreibung*, ale také *Sprachschule* i *Sprachenschule*. Jako příčinu chyb můžeme kromě nedostatečného osvojení určitých kompozit označit také intralingvální interferenci.

1.10 Perfekt a přičestí

Až doposud byly jmenovány typy chyb, kterých se studenti dopouštěli v případech převyšujících jedno procento. Ve sledovaných 300 esejích byly odhaleny ale i méně početné chyby. Řada z nich se týká minulého času, konkrétně perfekta. Chyby můžeme podle povahy rozdělit do dvou skupin, na chybu v pomocném slovesu na na chybu v přičestí minulém.

Nesprávné pomocné sloveso: Chybně: Fast jeder Mensch *ist* schon an einer Messe teilgenommen. – Správně: Fast jeder Mensch hat schon an einer Messe teilgenommen. Chybně: Immer mehr Menschen *haben* in soziale Notlage geraten. – Správně: Immer mehr Menschen sind in soziale Notlage geraten.

Chyby v perfektu se kromě záměny pomocného slovesa sein/haben vyskytují také v přičestí: wir haben *verändern* místo *verändert*, man hat langfristige Pläne *ausgearbeit* místo *ausgearbeitet*, asiatische Produkte haben den einheimischen Markt *überfluten* místo *überflutet*, Investitionen sind *gesteigen/gesteigt* místo *gestiegen*, man hat den Markt *untergesucht* místo *untersucht* atd. Na nesprávně vytvořené přičestí narážíme nejen v minulém čase, ale také v přívlastku: *ausbildete* místo *ausgebildete* Fachkräfte, *benachteilige* místo *beneichteiligte* Gruppen, von der Armut *bedrohene* místo *bedrohte* Menschen. V některých případech je tvar přičestí vytvořen gramaticky správně, ale je nesprávně zaměněno přičestí přítomné a minulé: *funktionierte* místo *funktionierende* Wirtschaft atd.

1.11 Méně početné chyby

Na rozdíl od minulého času nejsou chyby v jiných složených slovesných časech početné. V budoucím čase tvořeném pomocným slovesem werden a infinitivem je občas místo infinitivu nesprávně použito přičestí: man wird Kunden *verloren* místo *verlieren*. Podobná chyba se vyskytuje v podmiňovacím způsobu: sie würden *existiert* místo *existieren*. Zdrojem chyby je i odlučitelná předpona u sloves. V některých případech ji student odloučí i tam, kde odloučená být nesmí, což je příkladem intralingvální interference: Chybně: Wir müssen feststellen, was die Konkurrenz *bietet an*. – Správně: Wir müssen feststellen, was die Konkurrenz *anbietet*.

V jiných případech naopak předpona zůstává neodloučena. Tento případ můžeme označit jako interlingvální interferenci, neboť v tomto případě je student veden svojí mateřštinou: Chybně: Darum *einkaufe* ich nur im Internet. – Správně: Darum *kaufe* ich nur im Internet ein. Mezi méně početné, ale nijak neobvyklé chyby můžeme zařadit také záměnu přívlastňovacího zájmena ihr(e) a sein(e): Chybně: Ich denke, dass beide Seiten *sein* Recht haben. – Správně: ihr Recht.

Z ostatních chyb stojí za zmínku také chyba ve vazbě es gibt. Studenti si zpravidla neuvědomují, že se vazba es gibt v němčině pojí s akuzativem a používají nominativ: Chybně: Heutzutage gibt es *ein großer* Wettbewerb zwischen den Unternehmen. – Správně: Heutzutage gibt es einen großen Wettbewerb zwischen den Unternehmen.

Ke gramatickým chybám morfologické povahy řadíme také záměnu spojek. I když jsou spojky podobně jako přívlastňovací zájmena někdy pojednávána v rámci lexikálních chyb, ve

sledovaných případech se jedná o chybu gramatickou. Studenti obvykle zaměňují spojky *dass* a *damit*, *wenn* a *als*, *ob* a *wenn* a chybují také ve zkrácení vedlejší věty s infinitivní vazbou *um*–zu: Chybně: Jeder Staat soll dafür sorgen, *damit* die Grundbedürfnisse seiner Bürger befriedigt sind. – Správně: Jeder Staat soll dafür sorgen, dass die Grundbedürfnisse seiner Bürger befriedigt sind. Chybně: Von der Globalisierung hat man zum ersten Mal gehört, *wenn* die industrielle Revolution anfang. – Správně: Von der Globalisierung hat man zum ersten Mal gehört, als die industrielle Revolution anfang. Chybně: Die beste Möglichkeit ist, *ob* die Firma einen erfahrenen Manager hat. – Správně: Die beste Möglichkeit ist, wenn die Firma einen erfahrenen Manager hat. Chybně: Er beauftragt seine Bank, *um das Akkreditiv zu eröffnen*. – Správně: Er beauftragt seine Bank, das Akkreditiv zu eröffnen./Er beauftragt seine Bank, dass sie das Akkreditiv eröffnet.

2. Chyby syntaktického původu

Druhou skupinou gramatických chyb je chybný slovosled, který představuje 16% veškerých gramatických chyb. Z analýzy slovosledu je patrné, že se studenti dopouštějí chyb ve všech typech vět, t. j. ve větách jednoduchých i složených a větách hlavních i vedlejších. Nejčastější příčinou chyb je interference, a to jak intralingvální, tak interlingvální. Při tvorbě německé věty studenti často nesprávně aplikují schémata ze svého rodného jazyka. Příkladem jsou chyby ve vedlejších větách po spojkách *dass* a *wenn*, kdy němčina staví sloveso ve finitivním tvaru na poslední místo ve větě, zatímco v češtině následuje sloveso v určitém tvaru za spojkou. Kromě interlingválních chyb přenesených z rodného jazyka se setkáváme také s interferencí z angličtiny, kterou si studenti zpravidla osvojují jako svůj první cizí jazyk. Typickým příkladem jsou věty s příslovcem *immer*, *ständig* nebo *auch*. Celkem bylo odhaleno 345 případů chybného slovosledu, což odpovídá 11,4% z celkového množství gramatických chyb, přičemž naprostá většina chyb se týká vět vedlejších.

2.1 Věta hlavní

Pouze 11,7% případů s chybným slovosledem připadá na nesprávně umístěné sloveso ve větě hlavní, kdy přibližně v polovině případů nestojí sloveso na správném druhém místě. Všechny ostatní chyby se týkají špatného postavení slovesa ve větě hlavní, které předchází věta vedlejší se spojkou *wenn*: Chybně: Die Banken für dieses Kapital *erwarten* Zinsen (interference z češtiny). – Správně: Die Banken erwarten Zinsen für dieses Kapital. Chybně: Das Bruttoinlandsprodukt *ständig steigt*. – Správně: Das Bruttoinlandsprodukt steigt ständig (interference z angličtiny). Chybně: Wenn man im Internet einkauft, *man kann* viel Geld sparen. – Správně: Wenn man im Internet einkauft, kann man viel Geld sparen.

2.2 Věty vedlejší

90,3% veškerých syntaktických chyb se objevuje ve větách vedlejších. Nejpočetnější skupinu tvoří věty se spojkami *dass* 60 (17%), *weil* 15 (4%), *desto* 14 (4%) a s kauzálním příslovcem *deshalb* 12 (3%). Následuje chybný slovosled ve větách vztahných 51 (15%): Chybně: Der Bewerber möchte den Personalchef überzeugen, dass er *ist für die Stelle geeignet*. – Správně: Der Bewerber möchte den Personalchef überzeugen, dass er für die Stelle geeignet ist. Chybně: Je mehr die Leute verbrauchen, desto mehr *sie an Steuern bezahlen*. – Správně: Je mehr die Leute verbrauchen, desto mehr bezahlen sie an Steuern. Chybně: Ich bin Befürworter dieses Systems, weil die Produktion *besser entspricht den Wünschen der Kunden*. – Správně: Ich bin Befürworter dieses Systems, weil die Produktion den Wünschen der Kunden besser entspricht. Chybně: Die Ware, die *ist nicht in unserem Land zu kaufen*, können wir im Ausland kaufen. – Správně: Die Ware, die in unserem Land nicht zu kaufen ist, können wir im Ausland kaufen.

Kromě výše uvedených chyb se v menší míře vyskytuje i chybný slovosled po spojkách *wenn*, *und*, *aber*, *oder* či *sondern*, po kauzálních adverbiiích *darum*, spojce *während* a v

nepřímých otázkách uvozených zejména tázacími zájmeny *wann* a *wie*. Zajímavé je, že se chyby vyskytují i u souvětí spojeného spojkami *und*, *aber*, *oder* a *sondern*, po kterých následuje takzvaný přímý pořádek slov ve větě. Studenti se v tomto případě dopouštějí intralingvální interference, kdy jsou ovlivněni syntaxí typickou pro německé spojky, po kterých musí být sloveso na konci věty: Chybně: Die Lieferungskosten sind manchmal zu hoch oder die Lieferzeit *zu lang ist*. – Správně: Die Lieferungskosten sind manchmal zu hoch oder die Lieferzeit *ist zu lang*. Chybně: Nicht nur das Internet, sondern auch der Transport *schneller ist*. – Správně: Nicht nur das Internet, sondern auch der Transport *ist schneller*.

U vedlejších vět tázacích se projevuje převážně interference z mateřského jazyka, kdy studenti nesprávně kladou sloveso bezprostředně za tázací zájmeno. Zároveň tím vytváří slovosled, který je v němčině typický pro přímou otázku: Chybně: Unter dem Begriff Finanzierung versteht man einen Prozess, wie *möchte eine Firma die Finanzmittel besorgen*. – Správně: Unter dem Begriff Finanzierung versteht man einen Prozess, wie eine Firma die Finanzmittel besorgen *möchte*.

2.2.1 Vedlejší věta tázací

Klasickou interferenční chybou je slovosled ve vedlejší větě tázací, kam je nesprávně umístěováno sloveso bezprostředně po tázacím zájmenu. Takový jev je v českém i anglickém jazyce běžný a správný, proto nemůžeme s určitostí rozhodnout, ze kterého jazyka je do němčiny přenášen. V německém jazyce musí být konstrukce nahrazena vedlejší větou nebo konstrukcí *sein*, *haben* + infinitiv *s zu*. Četnost této chyby odpovídá 0,5%, v 300 esejích bylo objeveno 14 takových chyb: Chybně: Nach der Auswertung der Informationen muss man entscheiden, welche *Instrumente wählen*. – Správně: Nach der Auswertung der Informationen muss man entscheiden, welche Instrumente man wählen kann/soll/muss./Nach der Auswertung der Informationen muss man entscheiden, welche Instrumente zu wählen sind/man zu wählen hat.

2.3. Infinitivní konstrukce

K dalším syntaktickým chybám, které tvoří 3% z celkového počtu zjištěných gramatických chyb, patří nesprávně tvořené infinitivní konstrukce, konkrétně opomenutí částice *zu* před slovesem: Chybně: Die Aufgabe der Messe ist, über die Neuheiten *informieren*. – Správně: Die Aufgabe der Messe ist, über die Neuheiten *zu informieren*.

Někdy je v důsledku intralingvální interference naopak částice *zu* používána nadbytečně. Infinitiv závislý na modálním slovesu se správně používá bez této částice, studenti ji přesto ve větě nesprávně umísťují. Tato chyba tvoří pouhé 1% veškerých gramatických chyb: Chybně: Dank dieser Verbindung können wir neue Spezialitäten *auszuprobieren*. – Správně: Dank dieser Verbindung können wir neue Spezialitäten *ausprobieren*.

Závěr

Analýza 300 písemných prací z hospodářské němčiny přinesla zajímavé výsledky. Ukázala, že největší počet chyb, kterých se studenti v písemném projevu dopouštějí, jsou chyby gramatické, konkrétně chyby morfoloogické povahy. Nejpočetnější skupinu morfoloogických chyb tvoří nesprávná flexe členů, zájmen a přídavných jmen. Následuje nesprávné použití gramatického rodu a tvoření plurálu. Mezi další nejpočetnější chyby patří záměna slovesných tvarů v singuláru a plurálu, valence sloves a podstatných jmen, komparace, pasiv, tvorba perfekta a užití příčestí přítomného a minulého. Významnou skupinu gramatických chyb představují také chyby syntaktické, z nichž nejpočetnějším jevem, ve kterém studenti chybují, je slovosled ve větě vedlejší. Přitom dominují věty se spojkou *dass*. Příčinou vzniku chyb je kromě nepozornosti a nedostatečného procvičení také intralingvální a interlingvální interference, kdy je student ovlivňován pravidly svého mateřského jazyka, případně angličtiny,

kteřou si osvojuje zpravidla jako první cizí jazyk. Závěry výzkumu je možné využít v didaktice hospodářské němčiny a napomoci tak minimalizaci a eliminaci gramatických chyb.

Seznam citované literatury

BROWN, H. D. 2007. *Principles of Language Learning and Teaching*. San Francisco, s. 217 – 224. ISBN 0-13-017816-0.

HÖPPNEROVÁ, V. 2014. Pasivum v hospodářské němčině kontrastivně. In: *Acta oeconomica pragensia*, 3, 2014, s. 77 – 93.

ZAPLETAL, Š., JUNGWIRTH, K., KOUŘIMSKÁ, M. 1980. *Praktická mluvnice němčiny*. Praha: StPN.

SLAVÍK, J. 1994. Problém chyby v tvořivě výrazové výchově. In: *Pedagogika*, 1994, roč. 44, č. 2, s. 119 – 128. ISSN 3330-3815.

Seznam použité literatury

AMELUNG, I., ANTOŇOVÁ, Ch., KERNEROVÁ, J., KLEIN, S. 2000, 2001. Hartnäckige Fehler tschechischer Studenten. In: *Cizí jazyky roč. 44, č. 2, s. 61 – 63, č. 3, s. 95 – 97, č. 4, s. 135 – 137, č. 5, s. 164 – 165*.

AMELUNG, I., ANTOŇOVÁ, Ch., KERNEROVÁ, J., KLEIN, S. 2001, 2002. Hartnäckige Fehler tschechischer Studenten. In: *Cizí jazyky roč. 45, č. 1, s. 24–26, č. 2, s. 60 – 62*.

DUDEN. 2011. *Deutsches Universalwörterbuch*. Bibliographisches Institut Mannheim. ISBN 978-3-411-90334-4.

HELBIG, G., BUSCHA, J. 2001. *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Leipzig, Berlin, München: Langenscheidt Verlag Enzyklopädie Leipzig. ISBN 13-978-3468494932.

HILSCHER, A. et al. 2003. *Deutsch – tschechisches Fehlerlexikon*. Praha: Kvarta.

HÖPPNEROVÁ, V. 2012. Der Einfluss des Englischen beim Erlernen von Deutsch. In: *Linguistische Treffen in Wrocław, sv. 8. Im Anfang war das Wort I*, herausgegeben von Iwona Bartoszwicz / Joanna Szczek / Artur Tworek, 127 – 134.

HÖPPNEROVÁ, V. 2015. Lexikální slabiny českých studentů při studiu hospodářské němčiny. In: *Acta oeconomica pragensia 2015/2, s. 54 – 66*.

JUHÁSZ, J. 1970. *Probleme der Interferenz*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

KALOUSKOVÁ, L., MUSILOVÁ, I. 2011. Vliv angličtiny na ekonomickou němčinu. In: *Acta oeconomica pragensia 2011/3, s. 74 – 78*.

NICKEL, G. 1972. *Grundsätzliches zur Fehleranalyse*. Fremdsprachen lehren und erlernen. Texte herausgegeben von Reinhold Freudenstein und Harald Gutschow, R. Riper & Co. Verlag München. ISBN 3-46-00632-8.

RINAS, K. 2001. *Interferenzfehler deutschsprechender Tschechen*. Sborník prací brněnské univerzity. Brno: Masarykova univerzita v Brně, s. 39 – 92.

Kontakt

PhDr. Lenka Kalousková, PhD.

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta mezinárodních vtaů, Katedra německého jazyka

Náměstí W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3 – Žižkov